

شورای سیاست گذاری حوزه های علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان

رابطه دین و اخلاق از منظر متکلمین معاصر شیعه

استاد راهنما

جناب آقای اسدی

استاد داور:

حجت الاسلام والمسلمین عسگر نصیرایی

نگارنده:

سیده زهرا علویان دیوکلایی

زمستان ۱۳۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به :

این اثر را به پیشگاه مقدس ۱۴ معصوم (ع) بالاخص سرور بانوان عالم حضرت فاطمه زهرا (س) و یوسف زیبارویش حضرت امام مهدی (عج) و همچنین تقدیم با ساحت مقدس عمه بزرگوار امام زمان (ارواحنا الفداه) دختر والامقام باب الحوائج موسی بن جعفر (ع) خواهر مکرمه ثامن الحجج حضرت علی بن موسی الرضا (ع) کریمه اهل بیت (ع) حضرت فاطمه معصومه (ع) تقدیم می کنم .

تقدیر و تشکر :

ماحصل آموخته هایم را تقدیم می کنم به پیشگاه مقدس ۱۴ معصوم بالاخص سرور بانوان عالم حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و یوسف زیبارویش حضرت مهدی (عجل الله) و شهدای گمنام سرزمینم، شهدای مدافع حرم و شهدای آتش نشان پلاسکو،

تقدیم به آنان که مهر آسمانی شان آرامبخش آلام زمینی ام است .

به استوارترین تکیه گاهم دستان پر مهر پدرم و سبزترین نگاه زندگیم چشمان سبز مادرم

تقدیم به همسرم که نشانه ی لطف الهی در زندگی من است و فرزند عزیزم امیدبخش جانم که آسایش او آرامش من است .

چکیده:

تحقیق پیش رو به مساله «رابطه دین و اخلاق از منظر متکلمین معاصر شیعه» می پردازد. تفکر بشری در رویارویی با دین، گاه مواجه با مواضع نفی گرایانه بوده و حتی از دین به عنوان عامل تخریرکننده جوامع، یاد شده است ولی اخلاق از این نوع رویکرد بری بوده و همواره از آن به عنوان اصل مقبول و مورد توجه جوامع که عهده دار سعادت بشری است یاد شده است. آنچه از آموزه های دین اسلام برمی آید، این است که اخلاق به عنوان یکی از بخش های جدایی ناپذیر آن معرفی گردیده و بر اساس تقسیم دین به سه بخش اعتقادات، احکام و اخلاق، دین یک کل و اخلاق جزئی از آن کل است. پیامبر (ص) نیز هدف از بعثت خود را تکمیل مکارم اخلاق بیان فرموده است و اخلاقی شدن انسان ها، یکی از غایات مهم دعوت پیامبر (ص) محسوب می گردد. نظام اخلاقی حاصل از تعامل دین و اخلاق، مبتنی بر هستی شناسی و انسان شناسی دینی است و بر این اساس است که جهان با اراده و تدبیر خدای حکیم و علیم اداره می شود و انسان هم موجودی است که هستی او با مرگ پایان نمی یابد و چگونگی رفتار و خلق و خوی او حیات ابدی وی را شکل می دهد. بر اساس این نوع جهان بینی و انسان شناسی، اخلاق می تواند زمینه سعادت جامعه بشری در زندگی دنیوی و اخروی را تأمین کند و انسان را به سرمنزل مقصود برساند. در مقابل این دیدگاه، کسانی به تفکیک اخلاق از دین قائلند و هر گونه ابتدای اخلاق بر دین را انکار می کنند. استدلال این گروه از متفکران آن است که اگر به لحاظ منطقی بتوان اثبات کرد که اخلاق، جزء جدایی ناپذیر دین است در این صورت هر گونه تزلزلی در ارکان دین به نابودی اخلاق منجر خواهد شد، بنابراین تمام تلاش فکری باید متوجه ماندگاری اخلاق گردد، چون بدون اخلاق، امکان زندگی مسالمت آمیز میسر نخواهد بود و هر گونه ارتباط معرفت شناختی دین و اخلاق موجب از هم پاشیدگی اخلاق می گردد.

واژگان کلیدی: اخلاق، دین، نیازمندی اخلاق به دین، نیازمندی دین به اخلاق، تعامل دین و اخلاق

پیشهادات

تنها پیشنهادی که محقق می تواند ارائه دهد این است که حوزه ها و مراکز و مؤسسات تبلیغاتی و فرهنگی، از طریق برگزاری کرسی آزاد اندیشی و کلاس های درس و ارائه کتاب های کلامی و اخلاقی بیشتری در کلاس و همچنین قرار دادن استادان و مربیان عالم به تمام مسائل کلامی و اخلاقی و جوابگویی به شبهات شاگردان و یا طرح شبهات و درگیر کردن ذهن متربیان و حل کردن ریشه ای به پرسش های آنان، که از این طریق به تربیت عالمان قاهر و توانمند زیادی به صورت کاربردی صورت پذیرد که در دسترس عموم مردم قرار گیرند و این علمای برجسته و آگاه به مسائل به حل شبهات پردازند تا مردم با ارائه شبهه از سوی دشمن که ذهنشان را مخدوش می کند بتوانند با صلابت تمام از عهده رد و محکومیت آنان برآیند.

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. اتکینسون، آر، اف، درآمدی به فلسفه اخلاق، ترجمه سهراب علوی نیا، مرکز ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۷۹ ش
۴. اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ قرآن، ترجمه مصطفی رحیمی نیا، نشر سبحان، اول، ۱۳۸۶ ش
۵. انصاری، مسعود، اسلام و مسلمانی، آمریکای شمالی، ۲۰۰۰ میلادی (اقتباس از اینترنت)
۶. انصاری روشنگر، مسعود، الله اکبر، بنگاه انتشاراتی پارس، ایالت سانفرانسیسکو، ۱۳۷۵ (پرینت اینترنت)
۷. اونی، بروس، کانت نظریه اخلاقی، علیرضا آل بویه، بوستان کتاب قم، ۱۳۸۲
۸. ای پیلین، دیوید، مبانی فلسفه دین، گروه مترجمان، ویراسته سید محمود موسوی، قم بوستان کتاب، اول ۱۳۸۳ ش
۹. برونسکی، وجه، ارزش های انسانی در قلب علم، ترجمه خسرو بیگی، تهران انتشارات جیحون، اول ۱۳۷۹ ش
۱۰. بلخی، مولانا جلال الدین محمد، مثنوی معنوی، به کوشش مهدی آذر یزدی (خرمشاهی)، تهران: انتشارات پژوهش، هشتم ۱۳۸۴ ش
۱۱. پترسون، مایکل و دیگران، عقل و اعتقاد دینی، ترجمه احمد نراقی و ابراهیم سلطانی، تهران، طرح نو، چ دوم، ۱۳۷۷
۱۲. تفتازانی، سعدالدین، شرح المقاصد، ج ۴، انتشارات مرکز حقائق اسلامی
۱۳. تیلش، پل، الهیات و فرهنگ، ترجمه مراد فرهادپور، فضل الله پاکزاد، تهران، طرح نو، اول ۱۳۷۶
- مطهری، مرتضی، یادداشت های استاد مطهری، ج ۶، تهران، صدرا، سوم، ۱۳۸۵ ش
۱۴. جرجانی، سید شریف، شرح الموافق، ج ۸، قم، شریف رضی، ۱۳۷۰ ش
۱۵. جعفری، محمد تقی، فرهنگ پیرو فرهنگ پیشرو، تهران. موسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، اول ۱۳۷۹ ش
۱۶. جوادی آملی، عبدالله، شریعت در آینه معرفت، نشر اسراء، ۱۳۸۷ ش

۱۷. جوهری، اسماعیل بن حماد، صحاح تاج الفه، تحقیق احمد بن عبدالغفور عطار، نشر موسسه تحقیقات معارف اهل بیت، ج ۴
۱۸. حلی، حسن بن یوسف (علامه حلی)، کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد، قم، نشر اسلامی، ۱۴۰۷ ش
۱۹. خرمشاهی، بهاء الدین، خدا در فلسفه (مجموعه مقالات)، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۸
۲۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، زیر نظر دکتر سید جعفر شهیدی، انتشارات چاپ و نشر دانشگاه تهران، زمستان ۱۳۸۵
۲۱. رحیمی، مصطفی، یأس فلسفی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۶
۲۲. زیدان، جرجی، تاریخ تمدن اسلام، علی جواهر کلام، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۸۲
۲۳. ساجدی، ابوالفضل، مناسبات دین و اخلاق، دو فصلنامه معرفت اخلاقی، سال دوم، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۰
۲۴. سبحانی، جعفر، حاکمیت دین بر اخلاق یا تقدم اخلاق بر دین، مجله تخصصی کلام اسلامی، شماره ۳۲، زمستان ۸۷
۲۵. سروش، عبدالکریم، بسط تجربه نبوی، موسسه فرهنگی صراط، تهران، ۱۳۷۹ ش
۲۶. سروش، عبدالکریم، دانش و ارزش، بی جا، انتشارات یاران، دوم ۱۳۵۸ ش
۲۷. سیوری، مقدان عبدالله، ارشاد الطالبین، انتشارات کتابخانه مرعشی نجفی، ۱۳۶۲ ش
۲۸. شعبانی، قاسم، حقوق سیاسی و ساختاری حکومت جمهوری اسلامی، تهران: اطلاعات، ۱۳۷۹ ش
۲۹. شمالی، احمد علی، شیعه شناسی مقدماتی، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۵ ش
۳۰. شهرستانی، عبدالکریم، الملل و النحل، دارالمعارف، بیروت، ج ۱، بی تا
۳۱. صادقی، هادی، درآمدی بر کلام جدید، انتشارات کتاب طه و نشر معارف، تابستان ۹۱
۳۲. طالقانی، سید حمیدرضا، دین و فرهنگ، در مناسبات دین و فرهنگ در جامعه ایران (مجموعه مقالات) گردآورنده: محمد جواد صباحی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اول ۱۳۸۴ ش
۳۳. طباطبایی، محمد حسین، المیزان، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، ج ۱۷، انتشارات جامعه مدرسین، موسسه نشر اسلامی، تابستان ۷۷
۳۴. طباطبایی، محمد حسین، المیزان، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، ج ۳، انتشارات جامعه مدرسین، موسسه نشر اسلامی، تابستان ۷۷

۳۵. طباطبایی، محمدحسین، المیزان، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، ج ۶، انتشارات جامعه مدرسین، موسسه نشر اسلامی، تابستان ۷۷
۳۶. طباطبایی، محمدحسین، المیزان، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، ج ۱۰، انتشارات جماعه مدرسین، موسسه نشر اسلامی، تابستان ۷۷
۳۷. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، ج ۱، انتشارات فراهانی، ۱۳۸۰ ش
۳۸. طوسی، نصیرالدین، قواعد العقائد، انتشارات کتابخانه مرعشی نجفی، ۱۳۶۲ ش
۳۹. عالمی، سید محمد، رابطه دین و اخلاق، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹ ش
۴۰. عاملی، شیخ حر، وسایل الشیعه، ج ۶، انتشارات کتابفروشی الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۷
۴۱. فروغی، محمد علی، سیر حکمت در اروپا، انتشارات هرمس، بهمن، ۱۳۹۱
۴۲. فنایی، هادی، تحلیل و بررسی وابستگی اخلاق به دین، فصلنامه علمی و پژوهشی اندیشه های نوین دینی، سال سوم، شماره دهم، پاییز ۱۳۸۶
۴۳. فیض الاسلام، نقی، نهج البلاغه، نشر و تألیفات فیض الاسلام، تهران، ۱۳۷۹.
۴۴. قدردان ملکی، محمد حسن، دین و نبوت، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۷
۴۵. قدردان ملکی، محمد حسن، کندوکاری در سویه های پلورالیزم، کانون اندیشه جوان، تهران، ۱۳۷۸
۴۶. قدردان ملکی، محمد حسن، نگاه سوم به جبر و اختیار، پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران، ۱۳۸۵
۴۷. کاپلستون، فردریک، تاریخ فلسفه، ج ۶، اسماعیل سعادت و منوچهر بزرگمهر.
۴۸. کاشانی، فیض، المحججه البيضاء فی تهذیب الاحیاء، ج ۵، انتشارات قدس رضوی، ۱۳۷۹ ش
۴۹. کانت، ایمانوئل، بنیاد مابعد الطبیعه اخلاق، ترجمه حمید عنایتی و علی قیصری، انتشارات خوارزمی
۵۰. کلینی، محدث، الکافی، دارالکتب الاسلامیه، ج ۱، تهران ۱۳۶۵
۵۱. کلینی، محدث، الکافی، دارالکتب الاسلامیه، ج ۲، تهران، ۱۳۶۵
۵۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الاصول من الکافی، کتاب العقل، تهران، ج ۱، دارالکتب الاسلامیه
۵۳. کورنر، اشتفان، فلسفه کانت، عزت الله فولادوند، خوارزمی تهران، ۱۳۶۷
۵۴. کی فرانکا، ویلیام، فلسفه ی اخلاق، ترجمه هادی صادقی، موسسه فرهنگی طه، ۱۳۷۶ ش
۵۵. لاهیجی، عبدالرزاق، گوهر مراد، تصحیح و مقدمه زین العابدین قربانی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۸
۵۶. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ج ۷۱، ۱۳۸۱ ش
۵۷. محمد ابن منظور، جمال الدین، لسان العرب، ج ۵، قم، نشر و ادب، حوزه، اول، بی تا، محرم ۱۴۰۵
۵۸. مدرسی، طباطبایی، سید محمد حسین، مکتب در فرآیند تکامل، انتشارات کویر، ۱۳۹۳ ش

۵۹. مسکویه، ابوعلی، کیمیای سعادت، ترجمه میرزا ابوطالب زنجانی، تهران، نشر نقطه، اول ۱۳۷۵ ش
۶۰. مصباح یزدی، محمد تقی، دروس فلسفه اخلاق، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۸۱ ش
۶۱. مصباح یزدی، محمد تقی، دین و اخلاق، قبسات، ش ۱۳، پاییز ۸۷
۶۲. مطهری، مرتضی، انسان کامل، انتشارات صدرا، ۱۳۶۷
۶۳. مطهری، مرتضی، بیست گفتار، انتشارات صدرا، قم، ۱۳۵۸
۶۴. مطهری، مرتضی، فلسفه اخلاق، قم صدرا، ۱۳۶۶
۶۵. معین، محمد، فرهنگ لغت معین، اول ۸۲، نشر سی گل، ۱۳۸۲ تهران
۶۶. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۳ ش
۶۷. میر فطروس، علی، تولدی دیگر، سیری در تاریخ مذاهب، سایتن گفتگو با شجاع الدین شفا، بخش چهارم
۶۸. نراقی، محمد مهدی، جامع السعاده، ج ۱، انتشارات آسیانا، ۱۳۸۶ ش
۶۹. نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل، ج ۷، ناشر الاسلامیه، ۱۳۶۲
۷۰. نیچه، فردیش، اراده قدرت، ترجمه مجید شریف، انتشارات حاجی، ۱۳۷۷
۷۱. نیچه، فردیش، اراده معطوف به قدرت، ترجمه محمدباقر هوشیار، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۵
۷۲. نیچه، فردیش، چنین گفت زرتشت، ترجمه مسعود انصاری، تهران، حاجی، ۱۳۷۷
۷۳. نیچه، فردیش، شامگاه بت ها، ترجمه عبدالعلی دست غیب، تهران، نشر پرسش، ۱۳۷۶
۷۴. نیچه، فردیش، فراسوی نیک و بد، ترجمه داریوش آشوری، تهران، مرکز ایرانی مطالعه ی فرهنگ ها، ۱۳۵۸
۷۵. یوسفیان، کلام جدید، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی و دانشگاهی